

Dutkansearvi dieđalaš áigečála

Volume 5, Issue 1, 2021

Publisher

Sámi Language and Culture Research Association

Editors

Marja-Liisa Olthuis & Veli-Pekka Lehtola, University of Oulu

ISSN 2489-7930

Esipuhe

Marja-Liisa Olthuis

University of Oulu

Veli-Pekka Lehtola

University of Oulu

Tähän teemanumeroon sisältyy nuorten saamentutkijoiden artikkeleita, jotka perustuvat viime vuosien maisteritason opinnäytteisiin Suomen eri yliopistoissa. Koska kirjoittajat ovat valinneet aiheensa itse, kokoelma heijastaa kiinnostavasti sitä, millaisista näkökulmista saamentutkimusta opiskelleet nuoret näkevät nykypäivän Saamenmaan. Nykyisin saamelaisen kulttuurin tutkimus on oma akateeminen ja monitieteinen oppiaineensa, mikä näkyy numeromme aihe- ja menetelmävalinnoissa. Aiheet ulottuvat saamenluokkien opetuksesta kolttasaamelaisten kulttuurin erityispiirteisiin, saamelaisesta queer-liikkeestä julkisuuden väittelyihin saamenpuvun appropriatiosta.

Viimeisten 50 vuoden aikana saamentutkimuksessa on koettu useita käännteitä. Vielä 1970-luvulla saamelaisia koskeva tutkimus keskittyi kielentutkimukseen, etnologiaan, uskontotieteeseen ja perinnetutkimukseen. Se, että saamelaiset tulivat yhä vahvemmin mukaan tutkijoina ja tutkimuskysymysten asettajina 1980- ja 1990-luvuilla, vahvisti oikeustieteiden, kulttuurintutkimuksen, yhteiskuntatieteiden sekä kulttuuriympäristön tutkimuksen roolia.

Saamelaiskulttuurin opetus yliopistoissa kuului pitkään osaksi saamen kielen opetusta, jota on ollut esimerkiksi Helsingin yliopiston ohjelmassa jo 1800-luvun lopulta lähtien. Saamelais-tutkijat opettivat 1960-luvulta lähtien saamen kieltä ja tutkimusta, kunnes saamen kielen ja kulttuurin lehtorin virka perustettiin 1986. Oulun yliopistossa kielenopetuksen perinne on jatkunut yhtenäisenä 1960-luvun lopulta nykypäivään. Saamelainen kulttuuri omana opintosuuntanaan tai itsenäisenä akateemisena oppiaineena on nuorempi ilmiö. Helsingin yliopistossa saamentutkijat alkoivat 1990-luvulla koordinoida eri oppiaineissa tehtyä saamelaisuuteen liittyvää opetusta erilliseksi opinto-ohjelmaksi (Seurujärvi-Kari 2014).

Oulun yliopistossa perustettiin vuonna 1998 saamelaista ja muita pohjoisia kulttuureja tutkivan yliassistentin virka, joka muuttui professuuriksi vuonna 2004. Uusi saamelaisen kulttuurin

pääaine sijoittui vuonna 2001 perustettuun Giellagas-instituuttiin, jolle opetusministeriö antoi ”valtakunnallisen vastuun kehittää sekä saamen kiel(t)en että saamelaisen kulttuurin ylintä opetusta ja tutkimusta Suomessa”. (Lehtola 2014.)

Saamentutkimus on kehittynyt 2000-luvulla myös Lapin yliopistossa, johon on perustettu saamelaistutkimuksen apulaisprofessori ja alkuperäiskansatutkimuksen professori. Lapin yliopistossa saamentutkimuksen painopiste on sosiaalitieteissä ja oikeustieteissä. (Rantala 2014.) Muissakin Suomen yliopistoissa on tehty saamentutkimusta, joka on perustunut yksittäisten professorien tai tutkijoiden kiinnostukselle.

Karina Lukinin mukaan saamentutkimuksen perinnettä vielä 1990-luvulla luonnehti ”vanhan ja uuden, ulko- ja sisänäkökulmien vastakkainasettelu”, samoin kuin vahva tieteenalajaottelu. Sen sijaan 2000-luvulla monitieteiset rajanylitykset ovat tuottaneet entistä kattavampaa ja moniulotteisempaa kuvaa saamelaisuudesta. Myös ”toistuvat kolonialismin, alistamisen ja väärintulkintojen tarinat ja tietoisuus näiden ongelmien globaalista ilmenemisestä” saavat rinnalleen muita näkökulmia. (Lukin 2014, 3–4.)

Saamentutkimuksen näkökulmien uusiutuminen 2000-luvulla on tiiviisti yhteydessä saamelaisyhteiskunnan institutionalisoitumiseen, joka on monella tasolla parantanut saamelaisten mahdollisuuksia toimia suomalaisessa yhteiskunnassa (ks. Länsman – Lehtola 2012). Myös akateeminen saamentutkimus on saanut aiempaa enemmän tukea niin yliopistojen sisällä kuin ulkoisilta rahoittajiltakin. Tämä on voimistanut saamelaisten äänenpainoja tutkimuksessa, mutta myös suomalaisille näkökulmille on tarvetta. Laura Junka-Aikio on kuitenkin huomauttanut, että lisääntynyt ulkopuolisten tekemä tutkimus ja heidän siihen saamansa rahoitus voi jopa vähentää saamelaisten omaa panosta tutkimuspolitiikan suhteen. (Junka-Aikio 2019, 10.)

Saamelaisia koskeva tieto on problematisoitunut viime vuosina, kun populistiset puhettavat ja verkkofoorumien argumentointi huomioidaan mediassa jopa samalla painoarvolla kuin tieteellinen tieto. Tieto on kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti tuotettua: se perustuu tulkinnoille ja näkemyksille, jotka ohjaavat muun muassa poliittista päätöksentekoa, koulutusta ja tiedonvälitystä. Saamelaisia koskeva ”tieto” ei useinkaan perustu tieteeseen, vaan siihen vaikuttavat monet muutkin tekijät, kuten saamelaisiin liittyvät vakiintuneet uskomukset ja julkinen näennäistieto. (Koskinen 2012, 96; Lehtola 2015, 17–20.)

Saamelaisuus on suomalaisesta näkökulmasta katsoen marginaalinen aihe, jota ei opeteta kouluissa. Siksi asiantuntijoiden rooli korostuu. Se, keitä pidetään saamelaisuuden asiantuntijoina ja millainen tieto vaikuttaa päätöksentekoon ja saamelaisten julkiseen kuvaan, on kuitenkin kiistanalainen asia. Tiedon alallakin käydään kamppailua vallasta: asiantuntijat ja “asiantuntijat” kilpailevat argumentoinnissa ja uskottavuudessa. Nykyisin näitä asiantuntijoita kouluttavat (myös) saamentutkimukseen keskittyneet oppiaineet.

Vaikka suomalaisessa julkisuudessa keskustelu saamelaisuudesta on – saamelaistaiteiden lisäksi – keskittynyt paljolti kiistakysymyksiin saamelaispolitiikan legitimeettikysymyksistä, nuoret tutkijat eivät ole juurikaan paneutuneet niihin. Sen sijaan he pohtivat saamelaisuuden rakentamiseen tai ylläpitämiseen liittyviä arjen kysymyksiä ja kokemuksia sekä tarkastelevat valtaväestön saamelaiskäsitteitä tiettyjen erityistapausten kautta.

Helena Ristaniemi kuvaa tämän päivän saamelaisten aikuisten kokemuksia saamenluokassa toiseuden käsitteen kautta – kuitenkin niin, että toiseutta ei ymmärretä tavanomaiseen tapaan ainoastaan kielteisenä ilmiönä, vaan myös omaa identiteettiä rakentavana tekijänä.

Mira Rantakeisun artikkelista käy ilmi, että toisin kuin monien pohjoissaamelaisten kohdalla, kolttasaamelaisten etnisen identiteetin muotoutumisessa uskonnollisuudella on ollut vahva rooli. Nykyisin se ei koske vain ortodoksisuutta, vaan myös luterilaisia kolttasaamelaisia on runsaasti. Yhteisen muistin rooli saamelaisuuden hahmottamisessa yleisemminkin kuvaa sitä, miten saamelaisuus rakentuu edelleen osana arkipäivässä, jota luonnehtivat usein hyvin monisyiset kokemukset, niin myönteiset kuin kielteisetkin.

Kirjallisuus

Junka-Aikio, Laura 2019. Institutionalization, neo-politicization and the politics of defining Sámi research. *Acta Borealia* 36, Issue 1, ks. <https://doi.org/10.1080/08003831.2019.1607074>

Koskinen, Inkeri 2012. Ymmärtäminen tämän päivän alkuperäiskansatutkimuksessa. Ymmärrys. Toim. Valteri Viljanen, Helena Siipi ja Matti Sintonen. Turku: Turun yliopisto, 196–201.

Lehtola, Veli-Pekka 2014. Saamen kielen lehtoraatista Giellagas-instituuttiin. Teoksessa P. Keskitalo, V-P. Lehtola & M. Paksuniemi (toim.), Saamelaisten kouluhistoria Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 315–319.

Lukin, Karina 2014. Eteläistä saamentutkimusta. *Elore* vol. 21–1, 1–10.

-
- Rantala, Leif 2014. Saamen kielen opetus Lapin yliopistossa lukuvuosina 1983-2010. Teoksessa P. Keskitalo, V-P. Lehtola & M. Paksuniemi (toim.), Saamelaisten kouluhistoria Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 313–314.
- Seurujärvi-Kari, Irja 2014. Saamentutkimus, saamen kielen ja kulttuurin opetus Helsingin yliopistossa. Teoksessa P. Keskitalo, V-P. Lehtola & M. Paksuniemi (toim.), Saamelaisten kouluhistoria Suomessa. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 308–312.